

quo vers. 10, dixit, *adveniat regnum tuum*, ut Chrysost. et Euthym., quod perbellè quidem conveniret, nisi constaret hic non agi de iis que Deo, sed de iis que nobis ipsis petimus; et nisi sequeretur statim, et *justitiam ejus*, quam certum est, nobis querere debere, non Deo. Alii beatam vitam interpretantur, quasi dicat, studete primùm ad regnum Dei pervenire, ut auctor Imperf., hom. 16, et Beda, idemque Euthymius in Commentariis. Possumus etiam regnum Dei gratiam accipere, quam in primis tanquam animarum nostrarum vitam querere debemus, sicut Luc. 17, 21, dicitur: *Regnum celorum intra vos est.*

ET JUSTITIAM EJUS, *adversus* Dei, quod hæreticorum patriarcha Calvinus non animadvertens, scripsit hunc genitivum vel ad Deum, vel ad regnum referri posse, quod, etsi puerilis erroris est, tacitè præterissem, sciens ejusmodi potius inconsiderantiam, quam ignorantem in viros quanvis doctos cadere posse; nisi certus essem illum, si quis id dixisset Catholicorum, insolenter more suo fuisse risurum. Vocatur autem Dei justitia, quam Deus nobis præscripsit, quasi dicat: Curate imprimis Dei facere voluntatem; curate ejus observare mandata, sicut Zacharias et Elisabeth dicuntur in omnibus justificationibus, id est, mandatis Dei ambulasse, Lucæ. 1, 6. Possumus etiam intelligere ipsum regnum Dei, per expositionem *justitiam ejus appellari*; sicut ait D. Paulus Rom. 4, 17: *Non est regnum Dei esca et potus, sed justitia, gaudium, et pax in Spiritu sancto.*

HÆC OMNIA ADJACENTUR VOBS. Videtur mihi metaphora esse sumpta à rebus vilibus, quæ in rerum pretiosarum emptione, non computantur in pretium, sed dantur pro corollariis. Illustre Salomonis exemplum est, qui cum non opes, non gloriam, non potentiam sed sapientiam ad regendum populum Dei, id est, solum Dei regnum quævisset; cætera etiam illi, que non petivit, data sunt, 3 Reg. 5, 15. Similes sententiæ sapientis in Psalmis occurrunt, Psal. 53, 11: *Inquirentes autem Dominum non minuuntur omni bono*, et 110, 5, *Esca dedit timentibus se.*

VERS. 54. — NOLITE ERGO. Hanc vim habet: Volantia cœli et lilia agrî sollicita non sicut, et tamen Deus pascit ac vestit ea; non ergo vos, qui ejus estis filii, debetis esse solliciti; aut, cum hæc, de quibus vos maximè estis solliciti, etiam de illis non solliciti, sed tantam regnum Dei querentibus adjaciant, nolite pro illis esse solliciti, nolite vos sine ulla necessitate sollicitudine cruciari, parcite vobis ipsis: *Sufficit enim diei malitia sua.*

IN CRASTINUM. Indicat in hodiernum aliquam nos sollicitudinem habere posse, sed petendi potius à Deo, quam industriâ nostrâ querendi: videtur enim alludere ad illud, quod vers. 11, docuit petere, *panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Lucas, cap. 12, 29, dixit, *pà perempitescit*, ne sitis longâ futuri sollicitudine suspensi, ne philosophemini apud vos de rebus longè

titiam, que nobis est à Deo. Quam Deus nobis præscribit mandatorum observationem.

VERS. 54. — MALITIA SUA. Allicitio et molestia quam

remotis, sicut mathematici cum de cælo disputant; ut illi qui apud Jacobum cap. 4, 13, dicunt: *Hodie aut in crastino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem annum, et mercabimur, et lucrum faciemus*. Crastinum pro futuro accipi ex Hebræorum consuetudine Hilaris et Hieronymus admonuerunt, ut Gen. 50, 35: *Et respondit mihi cras justitia mea.* vers. 54 et 55.

CRASTINUS ENIM DIES, SOLLICITUS ERIT SIMILIS, *perpetuus* *et in æternum*, sollicitus erit de iis que ad ipsam pertinent; id est, satis vobis sollicitudinis afferat ad querenda ea que, cum venerit, erunt in ipso necessaria: loquitur, ut ait Chrysostomus, hom. 25, de die re-innata per prosopopœiam, quasi sollicitus esse posset; aut, ut ego arbitrator, eadem metonymia, quâ mors dicitur pallida, quia homines pallidos facit. Sic enim dies dicitur pro rebus suis esse sollicitus, quia nos pro illis sollicitos reddit.

MALITIA SUA. Sollicitudo, de quâ agebat, quam *zeleus*, id est, malitiam, id est, afflictionem et vexationem appellat, ut Tertul. lib. 2 contra Marcion.; Hieronym., in Commentariis; Chrysost., hom. 25; August., lib. 2, de Serm. Domini; Euthymius et Theophylactus exponunt; *zeleus* autem dixisse pro *zeleus* Hieronymus monuit. Superest questio de veritate sententiæ, quomodo nos in crastinum sollicitos esse prohibeat, cum Christus ipse loculos habens, Joan. 12, 6, et 13, 29, utique non solum in crastinum, sed in plures etiam dies sollicitus fuisse videatur. Certè Joseph evangelicæ vir sanctitatis in septennium magnâ eam laude prudentiæ sollicitus fuit, Genes. 41, 33, 48, et Apostoli ad futuram famem annonam parandam curaverunt, Act. 11, 29, et Salomon nos, ut discamus de futuro solliciti esse, ad formicam mittit, Proverb. 6, 6, et 50, 25, et, si in crastinum sollicitos esse non licet; neque plantare, neque serere licet, que non nisi sollicitudine futuri fiunt. Respondet Aug. per crastinum bona temporalia intelligenda, que querere non debeamus: at de bonis temporalibus nos sollicitos esse posse, aliquando etiam debere, superioribus prolatur exemplis. Auctor Imperfecti in crastinum esse sollicitum interpretatur pro rebus non necessariis sollicitudinem gerere. At etiam loquitur Christus de necessariis, de victu, atque vestitu, *respicite volatilia cœli*, vers. 26; *et de vestimento quid solliciti estis?* vers. 28; *et, nolite solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?* vers. 51; *et, scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis*, ibidem. E superioribus ergo eliciendus est sensus. Non omnem in futurum sollicitudinem prohiberi superiora docent exempla; que autem prohibetur, ex his que toto capite dicta sunt, colligendum est. Primùm ea prohibetur, que impedit, quomòquæ queramus regnum Dei, vers. 33. Deinde ea que nascitur ex diffidentia adversus Deum: *Si autem formam agrî, quod hodie est, et cras in cilivum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei*, vers. 50;

alferet dies. Aug.: *Sufficit quod sumere urgebit necessitas ipsa.*

alferet dies. Aug.: *Sufficit quod sumere urgebit necessitas ipsa.*

postremò ea que non sequitur, sed præcedit sollicitudinem regni Dei, quod primo loco querere de-

CAPUT VII.

1. Nolite judicare, ut non judicemini.
2. In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini: et in quâ mensurâ mensi fueritis, remetietur vobis.
3. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: et trabem in oculo tuo non vides?
4. Aut quomodo dicis fratri tuo: Sine, ejiciam festucam de oculo tuo: et ecce trabs est in oculo tuo?
5. Hypocrite, ejice primùm trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.
6. Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculeent eas pedibus suis, et conversi dirumpant vos.
7. Petite, et dabitur vobis: querite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis.
8. Omnis enim qui petit, accipit; et qui querit, invenit; et pulsanti aperietur.
9. Aut quis est ex vobis homo quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porriget ei?
10. Aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei?
11. Si ergo vos, cum sitis mali, nôstis bona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester, qui in cœlis est, dabit bona petentibus se?
12. Omnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis: hæc est enim lex et propheta.
13. Intrate per angustam portam, quia lata porta et spatiosa via est que ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam.
14. Quam angusta porta, et arcta via est, que ducit ad vitam; et pauci sunt qui inveniunt eam!
15. Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium: intrinsecis autem sunt lupi rapaces.
16. A fructibus eorum cognoscetis eos: nunquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?
17. Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit.
18. Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere.
19. Omnis arbor que non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.
20. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.
21. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum celorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum celorum.
22. Multi dicent mihi in illâ die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia ejicimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus?
23. Et tunc constetbor illis: Quia nunquam novi vos: discedite à me, qui operamini iniquitatem.
24. Omnis ergo qui audit verba mea hæc, et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum

benus; et que tanta est, ut illi serviamus, quia duobus dominis servire non possumus, vers. 24.

CHAPITRE VII.

1. Ne jugez point, afin que vous ne soyez point jugés;
2. Car vous serez jugés selon que vous aurez jugé les autres, et on se servira envers vous de la même mesure dont vous serez servis.
3. Pourquoi voyez-vous une paille dans l'œil de votre frère, tandis que vous ne voyez pas une poutre qui est dans votre œil?
4. Ou comment dites-vous à votre frère: Laissez-moi ôter la paille qui est dans votre œil; et voilà la poutre que vous avez vous-même dans le vôtre?
5. Hypocrite, ôtez premièrement la poutre de votre œil, et alors vous verrez comment vous pourrez tirer la paille de l'œil de votre frère.
6. Gardez-vous bien de donner les choses saintes aux chiens, et ne jetez point vos perles devant les porceux, de peur qu'ils ne les foulent aux pieds, et que se retournant ils ne vous déchirent.
7. Demandez, et on vous donnera; cherchez, et vous trouverez; frappez, et on vous ouvrira:
8. Car quiconque demande, reçoit; et celui qui cherche, trouve; et l'on ouvrira à celui qui frappe.
9. En effet, qui est celui d'entre vous qui donne une pierre à son fils lorsqu'il lui demande du pain?
10. Ou, s'il demande un poisson, lui donnera-t-il un serpent?
11. Si donc, vous, tout méchants que vous êtes, vous savez donner de bonnes choses à vos enfants, à combien plus forte raison votre Père qui est dans les cieux donnera-t-il de bonnes choses à ceux qui les lui demandent!
12. Faites donc aux hommes tout ce que vous voulez qu'ils vous fassent; car c'est là la loi et les prophètes.
13. Entrez par la porte étroite; car la porte de la perdition est large, et la voie qui y mène est spacieuse, et il y en a beaucoup qui y entrent.
14. Que la porte de la vie est petite! que la voie qui y mène est étroite, et qu'il y en a peu qui la trouvent?
15. Gardez-vous des faux prophètes, qui viennent à vous couverts comme des brebis et qui au dedans sont des loups ravissants.
16. Vous les reconnaîtrez par leurs fruits. Peut-on cueillir des raisins sur des épines ou des figues sur des ronces?
17. Ainsi tout arbre bon produit de bons fruits, et tout arbre mauvais produit de mauvais fruits.
18. Un bon arbre ne peut produire de mauvais fruits, et un mauvais arbre n'en peut produire de bons.
19. Tout arbre qui ne produit point de bons fruits sera coupé et jeté au feu.
20. Vous les reconnaîtrez donc par leurs fruits.
21. Ceux qui me disent, Seigneur, Seigneur, n'entreront pas tous dans le royaume des cieux; mais celui-là y entrera qui fait la volonté de mon Père qui est dans les cieux.
22. Plusieurs me diront en ce jour-là: Seigneur, Seigneur, n'avons-nous pas prophétisé en votre nom? n'avons-nous pas chassé les démons en votre nom? et n'avons-nous pas fait plusieurs miracles en votre nom?
23. Et alors je leur déclarerai: Je ne vous ai jamais connus; retirez-vous de moi, vous qui faites des œuvres d'iniquité.
24. Quiconque donc entend ces paroles que je dis et les pratique, sera comparé à un homme sage qui

suam supra petram :

25. Et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit : fundata enim erat super petram.

26. Et omnis qui audit verba mea hæc, et non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam :

27. Et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, et fuit ruina illius magna.

28. Et factum est, cum consummasset Jesus verba hæc, admirabantur turbæ super doctrinam ejus.

29. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, et non sicut scribe eorum et Pharisæi.

COMMENTARIA.

VERS. 1. — **NOLITE.** Primum hoc loco querendum quo vinculo hæc cum superioribus copulerentur. Augustinus, lib. 2 de Sermonibus Domini existimat, propterea quod, superiore capite, temporalium rerum sollicitudinem Christus prohibuerat, nunc eos qui eas non querunt commonefacere, ne malè de querentibus judicent, cum benè et malè queri possint; et existimare debent eos, qui querunt, bono animo querere; sicut D. Paulus cum idololatriis vesco prohibebat, 1 Cor. 8, tamen non vult, ut qui illis non vescuntur, de vescentibus malè judicent, quia possunt, aut per ignorantiam, aut bono animo vesco. Qui, inquit, non manducat, manducationem ne judicet, Rom. 14, 5. Auctor Imperfecti vult cum oratione Dominicæ jungi. Dixerat enim c. 6, 12: *Dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*; et vers. 14: *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater vester caelestis peccata vestra; nolite ergo judicare, et non judicabimini.* Ego jam motui non esse anxie querendam in evangelistis sententiarum connexionem, quia res non eo ordine scribere voluerunt, quo facte à Christo, vel dicte sunt. Quod præcipue in ejus concionibus observatur, in quibus nec omnia que dixit, nec eo, quo dixit ordine recensent, contenti præcipua ejus doctrine capita commemorare. Quod si quam nobis licet ex argumenti similitudine conjecturam ducere; credibile est hæc verba non in communi ad populum concione; sed in illa ad apostolos privata, quam Matthæus, 5 c. recitavit, dicta fuisse, esseque cum vers. 48 capitis quinti jungenda: *Estate ergo perfecti, sicut Pater vester caelestis perfectus est*; et quia hoc modo sententia sententiæ, verba verbis benè coherant, et quia Lucas, c. 6, 56, 57, ita coniungit.

JUDICARE. Interpretatio est Hilarii, can. 5; Ambrosii, lib. de Paradiso, c. 5, nolite judicare de iudicis et promissis Dei, ne ab eo iudicemini; sicut Jacobus, c. 4, 14, ait: *Qui detrahit fratri, iudicet legem; si autem iudicet legem, non es factor legis, sed iudex.* Alii

VERS. 1. — **NOLITE JUDICARE TEMERE.** UT NON JUDICEMINI à Deo. Aug. c. 13: *Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta que dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.... Maxime autem hi temere judicant de in-*

a bâti sa maison sur la pierre;

25. Et la pluie est descendue, et les fleuves se sont débordés, et les vents ont soufflé et sont venus fondre sur cette maison, et elle n'est point tombée, parce qu'elle était fondée sur la pierre;

26. Mais quiconque entend ces paroles que je dis et ne les pratique point, sera semblable à un homme insensé qui a bâti sa maison sur le sable;

27. Et la pluie est descendue, et les fleuves se sont débordés, et les vents ont soufflé et sont venus fondre sur cette maison, et elle est tombée, et la ruine en a été grande.

28. Or, Jésus ayant achevé ces discours, le peuple était dans l'admiration de sa doctrine;

29. Car il les enseignait comme ayant autorité, et non pas comme leurs docteurs et les pharisiens.

COMMENTARIA.

interpretantur, nolite judicare, id est, severi esse in proximos, et injurias ab illis acceptas animo conservare, et auctor Imperfecti, hom. 17. Alii judicare pro condemnare accipiunt, ut Euthymius et Theophylactus. Alii non condemnationem tantum aliorum, sed etiam iudicium prohiberi putant, August. lib. 2 de Sermonibus Domini, et serm. 202, de Tempore; Basilii, in Reg. brev. 164; Hieronym., in Commentariis; Chrysost., hom. 24; Anastas., q. 85; Beda et Rupertus. Quod ego etiam verum puto; credo tamen non solum iudicium, sed etiam curiositatem in alienos mores inquirendi prohiberi, quia sic condemnationi namque, sicut sententiæ judiciali inquisitionem anteponi. Id quod sequitur, nolite condemnare, et non condemnabimini; ut paulo post docturi sumus, non ejusdem, ut multi existimant, expositio sententiæ, sed alia sententiæ est. Querit Hieronymus, Chrysostomus, Anastasius, August., Beda et Euthymius, quomodo Christus de aliis judicare prohibeat, cum aliquando adeo manifesta eorum peccata sint, ut non possimus de illis non malè judicare. Video patrante eadem, video alienam uxorem contractantem, an non iudicabo peccare? Legimus etiam D. Paulum non iudicasse modò, verum etiam Corinthum illum condemnasse; 1 Cor. 5, 5; legimus quosdam alios Satanae tradidisse, ut discerent non blasphemare, 1, ad Tim. 1, 20. Legimus Petrum Ananiam et Saphiram intermisisse, Act. 5, 1. Legimus Christum apostolis iudicandi de peccatis tradidisse potestatem, infra, c. 16, 19, c. 18, 18; Joan. 20, 23, et 21, 15. Legimus nobis omnibus præcepisse ut rectum iudicium iudicaremus, Joan. 7, 24. Argumentatur etiam Hilarius, si omnino iudicandum est non prohibuisse eos qui, non solum publicam potestatem, sed publicam etiam habent obligationem de aliis iudicandi, quales sunt iudices et magistratus, cuiusmodi et apostoli fuerunt. Illud etiam certum, non prohibuisse de apertis iudicare, de quibus certis, et faciliè reprehendant, qui magis amant vituperare, et damnare quam emendare, atque corrigere: quod vitium vel superbia est, vel invidia. Vox judicare, eadem condemnare significat.

D. Paulus dicit: *Quorundam peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium*, 1 Timot. 5, 24. Præterea neque de dubiis, modò non ultra quam quò nos ducunt indicia, iudicemus. Que omnia rectè sunt à theologis diffinita. De aliis, que benè et malè interpretari possumus, malè iudicare prohibuit; id enim à nobis charitas exigit, que non cogitat malum, 1 Cor. 13, 5. Sic Basilii, August. et Beda iis locis quos paulò ante designavimus; nisi quòd August. nimium videtur sensum restringere; hoc, inquit, loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta que dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Non enim de animo solum alterius, sed etiam de rebus ipsis dubiis iudicare prohibemur, Rom. 14, 4, 10, 15, et 1 Cor. 4, 5; Jacob 4, 11, 12. Illud autem maxime vetat Christus, ne cum ipsi fisdem aut maioribus forè peccatis obstricti simus, curiosè de aliorum minoribus iudicemus. Hoc enim sequitur vers. 5: *Quid autem videt festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non videt?* Et Roman. 2, 1: *Propter quod, ô homo inexcusabilis es, omnis qui iudicas: in quo enim alterum iudicis, te ipsum condemnas; eadem enim agis, que iudicas*, ut Basilii, Chrysostomus, auctor Operis Imperfecti, et Euthym. monentur. Multò vero magis, ne de aliis detrahendo iudicemus: duplicem enim illi de quo detrahimus, facimus injuriam, et quòd ipsi bonam de illo, ut charitas postulat, opinionem non habemus, et quòd quam alii habent, denigramus, Jacob. c. 4, 11: *Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi.*

ET NON JUDICABIMINI. *תוּ מִי יִשְׁפֹּטְכֶם, ut non iudicemini.* Noster interpretes videtur legisse, *תוּ מִי יִשְׁפֹּטְכֶם*, eodem sensu, sed hebraismo *יִשְׁפֹּטְכֶם*, et, pro ut, et futuro tempore indicativi pro presenti conjunctivi. Quidam, et non iudicemini, ad homines referunt, quasi dicat, si vultis ut alii de vobis non iudicent, ne iudicetis de illis; sicut dicit vers. 12: *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, ita et vos facite illis*, et c. 26, 52: *Convertite gladium tuum in locum suum. Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt*, et Isai 55, 1: *Vae qui prædatis, nonne et ipse prædaberis? vae qui spernis, nonne et ipse sperneris?* Videtur hunc sensum confirmare verbum hoc loco, et apud Lucam, c. 6, 58, sine certâ personâ positum; *quâ mensurâ mensi fueritis, remetitur vobis.* Alii meliùs ut mihi videtur, ad Deum, et Chrysost., homil. 14, et auctor Imperf., 17; August., lib. 2 de Sermonibus Domini, Beda et Euthymius. Credibile enim est Christum iudicium potius Dei, quam hominum nisi qui de aliis temerè iudicant, comminari voluisse; multò enim est terribilior. Hoc ipsum postulat antithesis, nolite de hominibus iudicare, ne à Deo iudicemini. Adde quòd, ut docuimus, hæc sententia cum fine quinti capitis hæret: *Estate ergo misericordes, sicut Pater vester caelestis misericors est*; ibi autem, vers. 7, dictum erat: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*, non dubium quin à

VERS. 2. — **JUDICABIMINI** à Deo semper, ab hominibus scèpe: provertim est Hebræorum in lib. Zoar. Deus enim peccata supplicis compensat, ac mensura

Deo, aut, ut alii putant, cum c. 6, vers. 15: *Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra*, ubi non hominum, sed Dei iudicium nobis proponitur.

NOLITE CONDEMNARE, ET NON CONDEMNABIMINI. Hæc verba nunc Græci non legunt; nec videntur veteres Latini legisse. Tertullianus, lib. de Patientia; Hilarius in commentariis, Ambros., in lib. de Paradiso, c. 11; August., lib. de Sermonibus Domini, 2; Beda, Strabus, Rupertus, Chrysost., certè, hom. 24; auctor Imperfecti, 17; Euthymius et Theophylactus non legunt, et putant recentiores interpretes ex margine, ubi fortè aliquis, ut illa verba, nolite iudicare, exponeret, scripserat, nolite condemnare, in contextum fuisse translata. Ego mihi legenda esse certò persudeo, no sterque mihi interpres instar omnium auctorum est. Magnum etiam argumentum, quòd apud Lucam, c. 6, 57, eadem verba legantur, et credibile non sit idem utroque loco vitium accidisse. Accedit quòd singuli versus singulis constant sententiæ, et ferè pares sunt; si autem hæc verba tollantur, multus remanebit versus, et tam brevis, quam nescio an ullus alius in toto novo Testamento reperitur. Condemnare autem alios non idem est hoc loco, quòd iudicare, ut Theophylactus et Euthymius existimant; sed iudicando condemnare. Hoc enim sententiæ gradus postulat, quæ ex communi consuetudine sumpta est, quæ iudicium condemnationem antecedit. At quomodo possimus nos, dicit aliquis, cum publicam non habeamus auctoritatem, alios condemnare? Respondeo solere nos quantum in nobis est, damnare alios; id est, æternâ aut temporali poenâ dignos iudicare, quòd Christus vetat facere. Sic Simon ille Pharisæus mulierem illam peccatricem damnavit, Lucae 7, 59. Christus absolvit, remittuntur tibi peccata tua, vers. 48. Sic Pharisæi publicanos damnabant, et extra omnem spem salutis ponebant, Matth. 9, 11. Christus autem ex illis apostolos fecit, vers. 9. Denique prohibemur his verbis Dei, qui solus verus est iudex, officium occupare, ut, 1 Cor. 4, 5: *Nolite ante tempus iudicare, donec veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium.*

VERS. 2. — **IN QUO ENIM JUDICABIMINI.** Hebraïstis *בְּיָמֵי הַיּוֹם* בְּיָמֵי הַיּוֹם secundum iudicium, quod de aliis iudicaveritis, de vobis iudicabitur. Quod Hilarius argumentatur, quomodo in quo iudicabimini, iudicabitur de nobis, si omnino non licet nobis iudicare? explicari potest; non enim omnino, sed malè iudicare prohibemur. Quod si fecerimus, malè quoque, id est, severè de nobis iudicabitur. Illud difficultius quòd multis locis Augustinus querit, ut lib. 2, de Sermonibus Domini, et epistolâ 49, q. 4, et lib. 2 Quæst. evang. c. 8, et Beda, Chrysostomus, et Euthymius in hæc verba; quomodo, in quo iudicio iudicabimini, de nobis iudicabitur? an

eodem est, si minis gradu, saltem proportione quadam durè et sine misericordiâ iudicabitur, in iudicando proximo durum se præbuerit.

si nos de aliis temerè, injustèque judicaverimus, temerè de nobis Deus, injustèque judicabit? Augustinus et Beala respondent sensum esse, non Deum, sed iudicium ipsum nostrum tenerarum, et injustum de nobis iudicatum, id est, causam futurum ut de nobis iudicetur. Respondendum potius videtur non spectari hic omnes iudicii qualitates, sed solum curiositatem, severitatemque iudicandi. Quà enim curiositate atque severitate de aliis judicaverimus, eadem de nobis Deus iudicabit. Cùm autem eadem dico, non re, sed proportione eandem intelligo; nam ejus misericordia et bonitas infinitis semper partibus major est nostrà; sed tamen proportione quâdam, quò nos erga alios severiores fuerimus, hoc etiam erga nos severior ille erit.

ET IN QUÀ MENSURA MENSU FUERITIS. Videtur Lucas, c. 6, 38, significare, non eandem nobis, quàm mensi fuerimus, sed majore mensurâ remittendum. Mensuram, inquit, bonum, et conferentiam, et coagitationem, et superfluentem dabant in sinum vestrum. Utrumque verum est, et eadem et majore mensurâ nobis remittendum. Eadem, si proportione; majore, si rem datam consideres. Quomodò proportione eadem, jam exposuimus; quomodò re majore, faciliè intelligitur. Nam sive futuram gloriam, sive penam, quam nobis Deus adjudicat spectemus, multò major est, quàm quâ nos alios condemnando dignos iudicamus. Non enim sunt condigne passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Roman. 8, 18, et, quod in presenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ, æternam gloriæ pondus operatur in nobis, 2 Cor. 4, 17. Eodem modo gentium objectioni respondendum est, qui hanc eum sententiam calumniabantur, quasi non eadem mensura futura esset, cùm altera esset æterna, altera temporalis, ut scribit Augustinus, epistolâ 48 et 49, et libro 21 de Civitate, c. 11, quanquam aliter Augustinus illis respondet. Et hanc et plerasque alias ex his que sequuntur, proverbialis fuisse sententias opus non est lectorem admonere, quia et ipsum per se manifestum est, et multi jam interpretes monuerunt.

VERS. 6. — NOLITE DARE SANCTUM CANIBUS. Quorsum hoc? Auctor Imperfecti, hom. 17, refert ad cap. 5, vers. 44, 45, ubi Christus dixerat: Diligite inimicos vestros, et benefacite his qui oderunt vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos; adhibere nunc ejus sententiæ moderationem, nec ita diligit, ut sine iudicio et discrimine dent canibus sanctum, et margaritas porcis projiciant. Alii, quia proximo versu quinto de aliorum correctione mentionem fecerat: *ejice prius trabem de oculo tuo*,

VERS. 5. — FESTUCAM, leviori ire motum, leviores in fratre defectus. Aug. c. 19: « Ut si forte ille irâ peccavit, tu odio reprehendas. Quantum autem inter festucam et trabem, quous tantum inter iram distat et odium. Odium enim est ira inveterata; et tamen peccator admonens ex sincerâ charitate, non facit contra hoc præceptum: sed prius ejicere debet trabem ex oculo cognitam à fratre, et ostendere se verè esse conversum, nec videatur ex fastu fratrem corripere. »

et tunc videbis ejicere festucam aë oculo fratris tui; admonere nunc ne dent sanctum canibus, porcisque margaritas, id est, ne ubi nulla proficiendi spes est, correctionem adhibeant, quæ nunc theologorum regula est; sic Strabus. Alii, quia c. 6, 25, simplicitatem docuerat: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit*; nunc prudentiam docere, nolite sanctum dare canibus, nec projiciatis margaritas ante porcos, sicut alio loco dicit: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ*, c. 10, 16; sic Augustinus, lib. 2, de Sermone Domini. Ego partem sermonis in monte ad apostolos habiti esse arbitror, quia ad eos propriè pertinet, qui alios docturi sunt; sed, ut sæpè diximus, evangelista Christi sententias non quo ordine ab illo dicte fuerant, sed quo sibi in mentem veniebant, recitavit. Quid vocet sanctum, quod margaritas, quos canes, quos porcos appellet, difficilè non est; non convenit tamen omnibus. Quidam sanctum Baptismum, Eucharistiam, ceteraque sacramenta, margaritas evangelicæ prædicationis mysteria vocari putant; nam indignis nec ecclesiastica sacramenta conferenda, nec fidei nostræ mysteria patefacienda sunt, auctor Imperfecti, homil. 18. Hinc consuetudinem natam esse, ut iis qui baptizati non essent, nec videre, nec audire corpus et sanguinem Christi, cùm nominabatur, licitè reputarentur, ut multis locis Chrysostomus et Augustinus indicare solent. Canes etiam, et porcos plerique distinguunt. Nam quidam, ut hoc loco Hieronymus scribit, porcos infideles, canes Christianos, qui post receptam fidem ad vomitum revertissent, dixerunt appellari. Contra Chrysostomus, et Euthymius canes infideles, porcos carnales Christianos intelligunt. Nam et Christus infideles canes vocat, cùm dicit, *non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus*, c. 15, 26. Mihi Augustini placet opinio, idem per sanctum et margaritas, per canes et porcos significari; sicut apud Petrum, epistolâ 2, c. 2, 22, idem duplici metaphorico proverbio altero canis, altero porci significatur, *tanquam canis reversus ad vomitum suum, et tanquam sus lota in volutabro luti*. Aut si quid est differentia, per sanctum omne mysterium; per margaritas, quæ inter mysteria maxima et quasi pretiosissima sunt, intelligi oportere. Per canes autem et porcos duo hominum sive fidelium, sive infidelium genera notari, quibus tradenda mysteria non sunt; eos qui tantum contemnant, ut canes nihil inter sanctum et profanum discernentes; et eos, qui non solum contemnant, sed insuper irritantur, et magis nocent, ut porci. Cur autem illi per canes, hi per porcos significentur, postea docebimus. Quærit Chrysostomus, hom. 24, et

VERS. 5. — TRABEM. Aug. c. Primò abs te ejicere odium, deinde jam poteris eum quem diligis emendare.

VERS. 6. — SANCTUM. Aug., c. 20: *Sanctum est quod violare atque corrumpere nefas est. ANTE PORCOS. Aug.* c. Canes ergo pro oppugnatoribus veritatis, porcos pro contumptoribus positos non incongruè accipimus. Doctrina celestis obtrahantibus, aut impuris hominibus prostituti non debet.

Augustinus, lib. 2, de Sermone Domini, quomodò veteri Christus divina mysteria indignos docere, cum aliis locis omnes sine discrimine doceri jubeat, ut c. 10, 27: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, et quod in aurem auditis, prædicate super tecta*; et Marci 16, 15: *Prædicate Evangelium omni creature*. Respondent in hanc ferè sententiam, illic agi de Evangelio ipso per se, quod cùm omnibus ad salutem sit necessarium, omnibus est sine personarum exceptione prædicandum; hic autem de idoneis auditoribus, et prudentiâ Evangelii cum illis communicandi: quòd si aut nulla spes utilitatis, aut timor etiam certus damni sit, prædicandum illis non est, ne non solum operæ pretium, sed ipsa etiam opera perdat. Sic Christus apostolis dicit Joan. 16, 12: *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*. Sic Paulus, 1 Cor. 5, 1, 2, queritur se non potuisse Corinthiis tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus loqui, et ut parvulis in Christo lac, non solidum dedisset cibum. Sic ad Hebræos, 5, 12, scribit: *Cum deberetis magistri esse propter tempus, rursùm indigetis ut doceamini, quæ sint elementa sermonum Dei, et facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo*. Sic Paulus et Timotheus prohibentur à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asiâ, quia non erant auditores recepturi, Act. 16, 6. Sic Judæis Antiochenis, quia non modò verbum Dei non recipiebant, sed pedibus etiam conculcabant, id est, conviciis affliciebant, et conversi apostolos discerpere conabantur, id est, mortis illis periculum concitato populo creabant, Paulus et Barnabas dicunt: *Vobis quidem oportebat primum loqui verbum Dei, sed quia repellitis illud, et indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes*, Act. 15, 46. Sic Hymeneum et Alexandrum, qui verbum Dei conculcabant, idem Paulus Satanae tradidit, ut discerent non blasphemare, 1 Tim. 1, 20. Sic eos fugiendos, non docendos monet, qui quemadmodum Jaanes et Mambres restiterunt Mosi, ita ipsi veritati resistebant, 2 Tim. 5, 8. Sic Alexandrum ararium vitare jubet, quia valde ipsius verbis contradicebat, 2 Tim. 4, 15. Sic Joannes Diotrophem., 3 Joan. 9 et 10. Denique non vult Christus canibus et porcis sua projici mysteria, id est, animalibus hominibus, qui non percipiunt ea quæ sunt Spiritus Dei, 1 Cor. 2, 14. Objici potest Judas, cui quamvis indigno, quamvis cani ac porco, corpus et sanguinem suum omnium veterum maximum Christus tradidit, ut major veterum auctorum pars existimaverunt. Sed primum, Christi consilia, quia eorum nos sæpè latent cause, non semper nobis imitanda sunt. Deinde, Judas peccator quidem erat, sed occultus, nec negato singulariter sacramento indicandus, ne mors Christi omnium mysterio caput impediretur. Cur sanctum, non margaritas canibus; margaritas, non sanctum porcis dari veteri, questio est, quæ non omnino caret operæ pretio. Puto cùm sanctum dicit, ad vetera respicere sacrificia,

VERS. 7. — PETITE. Aug.: « Perseverantiâ opus est ut accipiamus quod petimus, et inveniamus quod querimus, et quod pulsamus aperiat: non sem-

quorum carnes sanctæ erant, nec licebat canibus dare, aut in alium, quàm in Dei, et sacerdotum, eorumque qui sacrificium obtulerant solum convertere. Carnes autem non solent porcis, sed canibus dari; qui inter sanctas et profanas minimè discernunt. Propterea dicit: *Nolite dare sanctum canibus*. In porcis et margaritis contraria est ratio; non enim propterea dicit: *Nolite projicere margaritas ante porcos*, quòd porcis margaritæ projici solent, sed quòd minimè solent; nihilque porco, foedissimæ et spurcissimæ pecudi, minùs quàm margaritæ pretiosissimas conveniat ornatus. Circulus, inquit, aureus in naribus suis mulier pulchra, et fatua, Proverb. 11, 22. Nisi forte alludit ad consuetudinem glandes porcis projiciendi, quemadmodum in calidioribus fit regionibus; et respicit similitudinem quæ inter glandes et margaritas videtur esse, quæ dicit: *Videte ne porcis pro glandibus margaritas projiciatis*, sicut vers. 9 et 10, dicit: *Quis est ex vobis homo, quem, si petierit filium ejus panem, nunquid lapidem porriget ei? aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei? Lapis enim pani, serpens pisci similis est. Alia superest dubitatio, cur de porcis dixit, et conversi disrumpant vos, de canibus non dixit? cùm non porci solent disrumpere, sed canes. Respondeo ingratam porcorum stoliditatem notare voluisse, qui in eum qui cibum porrigit impetum solent facere, et nisi jaciatur, disrumpere. Fideiores canes, qui non mordendo, sed blandiendo; non dentibus, sed caudâ cibum petunt. Porcis ergo stupidi quidam homines similes sunt, qui conculcatur verâ doctrinâ falsam vi armorum exigunt.*

VERS. 7. — PETITE ET DABITUR. Sæpè monuimus, cùm evangelicæ Christi conones recitant, non esse laborandum quo modo inter se sententiæ cohæreant. Sed non sunt honorum auctorum interpretationes contemnendæ. Hilarius can. 6; Chrysost. hom. 24, auctor Imperfecti. 18, Euthymius et Theophylactus existimant propterea non Christum hæc dicere, quia supra valde difficilia ducuntur, ut ostendat quâ ratione teneri possint. Alii hunc sensum esse putant, si feceritis quæ laetentis dixi, petite et accipietis, quemadmodum Joannes ait, 1 epistolâ c. 5, 21: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum; et quidquid petierimus, accipiemus ab eo*; quam sententiam idem auctor Operis imperfecti. refert ac probat. Augustinus autem lib. 2 de Serm. Domini sic: *Potuit auditor sua ignorantia conscius dicere, quid sanctum me dare canibus velas, cum adhuc ea me habere non videam; idè oportuit subjicere: Petite et accipietis*. Ego cum oratione Dominicâ conjungendum hoc membrum existimo; et quia de oratione agitur, et credibile est Christum tum cùm apostolos orare doceret, ista dixisse; et quia Lucas, c. 11, 9, cum illâ conjungit. De sensu nunc disputandum. Quo modo olim heretici ad probanda sua, ut ipsi putabant, mysteria, ut res erat, delirata; hoc loco abusi fuerint, scribit Irenæus lib. 2, c. 18 et 26, et 55. Augustinus hæc tria petere, querere, pulsare, non idem putavit per id quod petimus, accipimus, sed vel illud ipsum, vel aliud bonum, si petimus sicut oportet. »

significare lib. 2 de Serm. Domini: sed lib. 1 Retract. c. 19, sententiam doctor correxit. Exaggeratio igitur est, quæ fit accumulatione verborum. Major questio est, quo modo sententia vera sit, cum experientia quotidiana doceat multa nos, quæ petimus, non accipere. Cap. 6, 12, docuimus affirmantes promissiones nunquam esse simpliciter, et sine exceptione intelligendas; ad eam regulam hic locus explicandus est. Non enim omnis qui petit accipit; sed qui ita petit, ut debet. Primum non accipimus, cum mala, id est, non petenda petimus. Injuriam enim Deo facit, qui ab eo, quod malum est, petit, quasi mali eum auctorem faciat. Deinde non accipimus, cum non mala, tamen in malum finem petimus Jacob. 4, 5: *Petit, et non accipit, eo quod malè petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis.* Non accipimus, cum ipsi, qui petimus, mali indignique sumus: *Dens enim peccator non audit,* Joann. 9, 51. Non accipimus, cum aut nulla, aut infirmâ, et vacillante fide petimus Jacob. 1, 5, 6, 7: *Si quis vestrum indiget sapientiâ, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat, et dabitur ei.* Postulet autem in fide nihil humilians; qui enim humiliter similis est fluctui maris, qui à vento movetur, et circumfertur: non ergo excitemus homo ille quod accipiat aliquândo à Domino. Non accipimus, cum id quod petimus, quamvis aut non malum, aut etiam bonum sit, tamen quia majus impedit bonum, salvâ Dei gloriâ fieri non potest. Non accipimus aliquando, quia vult Deus ut sæpè petamus, ut duabus illis parabolis, altera importuni amici panes intempestâ nocte ab amico mutuo petentis, Lucæ 11, 8, altera judicis et viduæ, Lucæ 12, 5, declarat. August. serm. 5, de Verbis Domini secundum Matth. *Cum aliquando, inquit, tardius dat, commendat dona, non negat. Diu desiderata dulcius obtinentur, cito autem data vilescunt; pete, quære, insta, petendo et querendo creciscis, ut capias. Seruet tibi Deus, quod non vult cito dare, ut tu discas magna magnè desiderare.* Non accipimus aliquando; ut meliora quam petimus, accipiamus August. lib. 2 de Serm. Domini et epistolâ 54 ad Paulinum: *Bonus autem Dominus, qui non tribuit sæpè quod volumus, ut quod nullomodo attribuat.*

VERS. 9. — AUT QVIS EST, an quisquam est? ex vobis homo, id est, non Deus, ut Pater vester cœlestis: opponit enim hominem Deo, et ex vobis, qui maligni estis.

QUEM SI PETIERIT, etc., NUMQUID. Durities orationis Latinis auribus insolens, Hebræis usitata. Filio panem petenti dicit patrem lapidem non porrecturum, quia una ex parte nihil pani lapide magis est simile; alterâ nihil dissimilius. Nihil similis colore et formâ; nihil dissimilius naturâ et usu, sicut, c. 4, 5, diabolus dixit: *Dic ut lapides isti panes fiant.* Eadem ratione pisci serpentem opposuit. Dubitari potest quam ob rem Christus hoc dicit; plus enim videtur respondisse, quam opus erat. Ita omnino est; non enim solum probat Deum nobis petentibus opem laturum esse; sed bona etiam daturum, panem non lapidem, piscem non serpentem porrecturum, Chrysostomus, hom. 24,

T auctor Imperfecti 18, et Theophylactus.

VERS. 11. — SI ERGO VOS CUM SITIS MALI, non naturâ, sed Dei comparatione, Hier., Chrysost., Euthym., vel naturali proclivitate, Genes. 8, 21: *Sensus enim: et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentiâ suâ, ut idem etiam Hieronymus interpretatur;* aut quod ego magis credo, non solum comparatione Dei, quod nihil esset dicere, cum et in angelis suis reperiat pravitatem, et stelle non sint mundæ in conspectu ejus, nec solâ naturali propensione; sed voluntate etiam, et moribus malos appellat; quia videtur eos obiter perstringere voluisse.

Nostis, id est, consuevistis; ut, *sol cognovit occusum suum* Psal. 105, 19.

QUANTO MAGIS PATER VESTER. Comparat patrem Patri, cœlestem terreno, Deum homini, bonitatem nequitie: ut à minori ad majus argumentetur. Non absurde illud est, Isai. 49, 15: *Nunquid oblitisceris mater mulier infantem suum, ut non miseretur filio uteri sui? et si illa oblitâ fuerit, ego tamen non oblitiscar tui.*

VERS. 12. — OMNIA ERGO. Eadem hoc loco, quæ in multis superioribus, questio est; quorsum ista pertineant. Chrysostomus, hom. 24; Euthymus et Theophylactus compendium; et quasi epilogum omnium quæ tribus hisce capitibus dicta sunt, esse existimant. Alii referunt ad vers. 1, nolite judicare, quasi cetera parentesi dicta sint, ut auctor Imperf., hom. 18, non omnino malè. Alii ad vers. 7, petite et accipietis, quasi modum doceat quæ petimus impetrandi, si aliis fecerimus quod nobis ab illis fieri velimus, ut August., lib. 2 de Serm. Domini. Alii ad c. 6, 22, *Lucerna corporis tui est oculus tuus,* quasi doceat eadem erga alios simplicitate uti, quæ ergo nos alios uti volumus, ut idem quoque Augustinus exponit. Ego hæc verba post illa capitis 5, vers. 42, Christum dixisse arbitror, qui petit à te, da ei, et volenti à te mutare, ne avertaris, et quia cum illis bene ista coherent: *Et omnia quæ vultis ut faciant vobis homines, ita et vos facite illis,* et quia Lucas, c. 6, 31, cum illis isto conjungit. Lucam ergo dictorum Christi in hæc re ordinem servasse; Matthæum verò non servasse, et, quæ apud illum est, coherentia, et, quæ apud hunc, indicat dissonantia.

HÆC EST LEX ET PROPHETÆ. Id est, hoc principio summa omnium, quæ in lego et prophetis præcepta sunt, continentur; legem autem, et prophetas totum vetus Testamentum appellat; legem quinque libros Mosis; prophetas reliquos omnes, Hebræorum more, qui etiam libros Regum, Paralipomenon, et Psalmos, prophetarum nomine vocare solent, ut infra, 11, 15, et 22, 40, et Luc 16, 16, et Act. 24, 14 et 28, 25. Querit August. lib. 2 de Serm. Domini, et lib. 8 de Trinitate, c. 7, et Euthymius in Commentariis, quo modo dicitur hæc esse lex et propheta, cum c. 22, 40, non in hoc uno, sed in duobus illis præceptis consistere dicatur: *Diliges Dominum Deum tuum ex*

VERS. 12. — HÆC EST LEX, ut diligamus proximum propter Deum: hæc lex omnis dirigitur.

toio corde te, et proximum tuum sicut teipsum. August., lib. 2 de Sermone Domini, respondet hic non dici totam legem, sed legem in hoc principio sitam esse; illic autem dici hæc totam esse legem, quasi tibi ubi de solo diligendo proximo agebatur; alteri mandato de diligendo Deo locus sit reservatus. Melius lib. 8 de Trinitate etiam hic, quamvis non dicatur, totam legem intelligi, quia qui diligit proximum, non potest non ipsam diligere dilectionem; dilectio autem est Deus, quia *Deus charitas est*, 1 Joan. 4, 16. Facilius dixerimus non de quacumque proximi dilectione hoc loco agi; sed de eâ quæ proximum nec propter nos, nec propter illum, sed propter Deum diligimus. Sic enim præceptum de diligendo proximo intelligitur. Qui autem propter Deum proximum diligit, Deum magis diligit. Nam et Aristotelica illa regula Scripturæ servit. Quapropter D. Paulus unico præcepto de proximo diligendo totam dicit legem contineri, Rom. 13, 8: *Qui diligit proximum, legem implevit, et plenitudo legis est dilectio*, ibid. vers. 10; loquitur autem de proximi dilectione. Et ad Galat. 5, 14: *Omnis lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum,* et ad Galat. 6, 2, *alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi.* Simile quiddam est apud Tobiam, c. 4, 16, *quæ ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.* Meritò philosophi hoc primum nature, et moralis philosophiæ principium esse poterunt. Lego in Romanorum historiis Alexandrum Severum imperatorem, qui animo ad christianam religionem propensus fuisse creditur, solitam dicere, id est Christianos sibi placere, quod, quæ sibi fieri vellet, aliis id ipsi facerent. Non dixisset fortasse, si nostrâ vixisset ætate; neque mores nostros, sed legem laudare potuisset.

VERS. 15. — INTRATE PER ANGUSTAM PORTAM. Illi ipsi auctores, quos superiore versu nominavimus, varîe ista cum precedentibus neclunt. Videat qui volet. Me enim jam piget in re non magnopere necessariâ tot opinionibus recitandis immorari. Ego hæc post illa, quæ capite 5 de Beatitudinibus tradita sunt, dicta esse suspicor. Ea enim angusta est porta; aut certè non concionando, sed cum à quodam admirante præceptorum ipsius severitatem interrogatus fuisset Christus: *Domine, si pauci sunt, qui salvantur,* respondens dixit: *Contendite intrare per angustam portam:* sic enim Lucas narrat, c. 13, 25, 24, qui in recensendis Christi sententiis plus ordinis servare solet. Querunt Chrysostomus et Euthymius, quo modo præceptorum suorum viam arctam et portam angustam esse dicat, cum, c. 11, 50, jugum suum suave esse doceat, et onus suum leve. Calvinistæ facillè ista conciliabunt, qui suave et leve importabile, et, ut ipsorum etiam utar verbo, impossibile interpretantur. Sed nos, qui tam subtilis non sumus artefices Scripturas interpretandi, aliam querere debemus explicationem. Respondet igitur Chrysostomus et Euthymius jugum Christi durum esse carnalibus et terrena querentibus; suave et leve spiritualibus, et prospicientibus in futura. *Non enim sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram*

gloriam, quæ reuelabitur in nobis, Rom. 8, 18: *Et quod in præsentî est momentaneum, et leve tribulationis nostræ, æternam gloriam pondus operatur in nobis,* 2 Cor. 4, 17. Sic D. Paulus illa quæ veteres illi sancti perpassi sunt, gladius, ignes et cetera quæ narrat ejusmodi, quamvis per se gravia, levia tamen illis fuisse dicit, quia *aspicebant, inquit, in remunerationem* Heb. 11, 26. Sic ipsemet, cum plus cæteris apostolis laborasset, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, 2 Cor. 11, 25, omnia tamen propter Christum levissima duxit, quia, quæ retrò erant oblitus, in anteriora sese extendebat, Philip. 3, 15. Angustam ergo Christum portam, et arctam viam vocat, partim quia naturâ suâ difficilior virtutis quam viii via est; illa enim ardua, hæc prona, illa una, hæc multiplex; illa vix ullis et notabilibus, hæc multis et altè impressis calcata vestigiis est; *aperit* *ostium Dei* *reproposito* *hæreticæ*, dixit Hesiod., partim etiam, quia nostrâ eam signitas difficilior reddit. Nihil enim est non conantibus facile.

VERS. 14. — QUAM ANGUSTA, quoniam angusta est, ut suspicio esse possit in nostrâ versione pro, *quam,* quoniam esse legendum, aut quod quidem putant nostrum interpretem esse, pro *est* legisse. Neutrum credo. Potius legisse *τι στενήν*, quemadmodum Euthymius et Theophylactus negent, illud etiam momentè accipi pro *est*, *quam,* ut noster veritè interpret. Est autem, ut ego quidem opinor, Hebraismus, *וְכָּ*, quod idem significat *est*, quod *est*, *quam,* ut psal. 8, 1, 10: *Quam admirabile est nomen tuum, et psal. 30, 20: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine;* et psal. 85, 1: *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum.* Quæri potest an idem per angustam portam, et per arctam viam intelligatur. Ita Chrysostomus existimat. Sed vero similis mihi videtur esse, ut viam præcepta, portam præceptorum finem, id est, ingressum in regnum cœlorum intelligamus. Est enim porta finis viæ.

VERS. 15. — ATTENDITE A FALSI PROPHEtis. Quidam hæc referunt ad c. 6, 1: *Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut utamini ab eis,* quasi hypocritas illos, qui justitiam suam coram hominibus faciunt, falsos nunc prophetas appellet, ut fugiendus esse doceat auctor Imperf., homil. 19, majore verborum, quam sententiæ similitudine in hæc opinione inductus. Melius Augustinus, lib. 2 de Sermone Domini, cum proximo copulat versu. Dixerat arctam esse viam, quæ duci ad vitam; solemus autem, cum arcta et obscura via est, qui monstrat, aut ducem, aut indicem querere; monet Christus, ne omni duci, ne omni iudici fidem habeamus; multos esse falsos prophetas, qui fallendi causâ duces sese, aut indices præbeant, vestimentis ovium, quasi viatorum induti habiti.

A FALSI PROPHEtis. Falsos prophetas non omnes hypocritas, ut nonnulli putant, sed falsos tantum

VERS. 15. — QUI VENIUNT à sèpibus, non à Deo missi. IN VESTIMENTIS OVium, pelibus ovium, quibus prophetae indui solebant, ait vir doctus.

doctores, id est, omnes hæreticos intelligit, quos ideò prophetas vocat, quia prophetarum apud Iudeos officium fuit non tantum futura prædicere, sed etiam ex lege Dei populum docere, et salutis illi viam indicare. Agitur enim de arca viâ monstrandâ. Quamquam et prophetas etiam veros possumus intelligere; veros, inquam, quia vera prædicunt, qualis fuisse traditur Balaam; falsos tamen, quia nec à Deo missi sunt, et quia vera prædicendo falsa suadent. Nam v. 22, de huiusmodi prophetis agitur, *multi dicent mihi in illâ die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus?* Qui veniunt ad vos sponte suâ, non missi à Deo, quales illi apud Jeremiam 23, 21, *ipsis currebant, et ego non mittebam eos.*

IN VESTIMENTIS OVIVM. Sensus est facilis; vestimenta vocat quicquid extrinsecus apparet, verba et opera, elemosinas, omniaque officia charitatis, ut ait auctor Imperfecti, hom. 19. Cur autem dicat ovium, incertum, utrum velit dicere eos habitu ovium venire, id est, veras se oves esse fingentes, quominus timeantur; quemadmodum lupum aliquando se ovinâ indutum pelle veram esse ovem simulasse traditum est fabulis, sive habitu pastorum, quod mihi magis placet; agitur enim de populo docendo, quod ecclesiastici pastoris officium est, et solet Christus illos qui docent, pastores appellare: *Pasce, inquit, oves meas, et: Ego sum pastor bonus, Joan. 21, 17 et 10, 14.* Ideò autem dicit in vestimentis ovium venire, quia solent pastores ovinis vestiri pellibus. Falsi prophetae sunt omnes hæretici, omnium verò maximè Calvinistæ. Primum, quia non missi venerunt. Deinde quia ovinâ induti pelle; nihil enim in eorum erat ore, nisi Dominus, nisi Pater noster cælestis, nisi Christus, nisi fides, iuramentum inauditum; nihil in eorum factis apparebat, nisi elemosinæ, nisi temperantiâ, nisi modestiâ. Quo habitu pastores ementiti magnam in grege Domini fecerunt stragem; fecissentque multo majorem; nisi homines eos ex ipsorum tandem fructibus cognovissent, vidissentque istam non nativam, sed appropriatam fuisse pellem.

VERS. 16. — A FRUCTIBUS EORUM. Quia dixerat à falsis prophetis esse cavendum, necesse fuit tradere ad eos dignoscendos aliquid indicium. Certum tradere non potuit, quia magna esse solet eorum simulatio, et solus Deus humani scrutator est cordis; tradidit ergo probabile, quodque ad humanum ingenium accommodatum est, quod non potest, nisi ex fructibus homines noscere, et plerumque verum esse solet. A fructibus, inquit, eorum cognoscetis eos. Lucas, c. 6, 43, in alium sensum, et alio loco dictum hoc fuisse, videtur significare. Coniungit enim cum illâ sententiâ, quam, vers. 5, Matthæus commemoravit. *Hypocrita, eijce prius trabem de oculo tuo, et tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui; non est enim arbor bona, quæ facit fructus malos; quasi sensus sit, Hypocrita, quid vis arborem te bonam simulare, cum facias fructus malos? quantumcumque enim malitiam tuam dissimules, ex fructibus cognoscetis, quia non est arbor bona, quæ facit fructus malos, et omnis arbor*

ex fructu suo cognoscitur. Quo etiam sensu Matthæus, c. 12, 53, eandem à Christo similitudinem usurpata scribit: *Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum, aut facite arborem malam, et fructum ejus malum; ex fructu enim arbor cognoscitur; quasi dicat, si vultis boni videri, ne simuletis bona, sed facite. Simulatio folia sunt, opera fructus, non ex foliis, sed ex fructibus arbor cognoscitur. Quare manifestum est Christum non semel hæc similitudine usum fuisse. Itaque Lucas aut non eandem, quam hic Matthæus, recitat, aut dictionum ordinem, connexionemque non servat. Nam apud Matthæum quidem tam aptè adhaeret proximæ sententiæ, ut divelli illâ non possit, nisi altera, aut utraque rumpatur. Videndum nunc, quid arborem, quid fructus appellet. Tertullianus, lib. 4 contra Marcionem, fidem putat arborem appellare. Quod eatenus benè convenit, quia de dignoscendâ verâ et falsâ agitur fide. Augustinus verò in Enchirid., c. 15, et lib. 1 contra Julian., c. 5, et Beda in hunc locum, arborem humanam voluntatem, terram hominem faciunt; nam, ut ex eadem terrâ bona et mala arbor nasci potest, ex eadem autem arbore bonus et malus fructus nasci non potest; sed bonus ex bonâ, malus ex malâ; sic ex eodem homine nunc bona, nunc mala voluntas gigni potest; ex eadem autem voluntate bona et mala opera proficisci non possunt. Impulit in hanc sententiam Augustinus studium Manichæorum refutandi. Timuit enim ne, si diceret hominem arborem esse, quemadmodum dicebant Manichæi, primum eorum loqui more, deinde eorum errorem confirmare videretur, alios esse homines naturâ bonos, qui malè; alios naturâ malos, qui benè agere non possent. Has duas, alteram Tertulliani, alteram Augustini sententias illud refellit, quod vers. 19 sequitur: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittitur.* Non enim fides aut voluntas mala, sed homo malus est, qui mittitur in ignem. Idem Augustinus, lib. 4 de Gratia Christi, c. 18 et 19; auctor Imperfecti, hom. 19; Chrysost., homiliâ 21; Theophylactus et Lyranus, hominem bonam habentem voluntatem arborem bonam; malam habentem malam esse dicunt. Quorum sententia per se vera huic loco convenit, si non de verâ fide, sed bonâ voluntate cognoscendâ ageretur; at de fide agitur: *Cave, inquit, à falsis prophetis.* Arborem ergo hominem bonam aut malam fidem habentem appellat; arborem quidem bonam, si bonam; malam, si malam fidem habet. Objici potest, sæpè qui bonam habet fidem, malos fructus facere, id est, malè vivere. Non nego, et qui negant, hæreticos puto; sed Christus non dicit, quid aliquando; sed quid plerumque; neque quid hominum perversitate, sed quid naturâ fidei solet accidere. Fides autem naturâ suâ neque malâ bonos, neque bonâ malos generat fructus. Fructus verò nostri temporis hæretici non solum opera, sed etiam doctrinam intelligunt; ita, ut opinor, doctrinâ confidentes suâ, ut ex eâ fidem probari velint; nihil enim nisi purum, et, ut ipsi solent dicere putum, ut ego, putidum verbum Dei docent; sic Joan-*

nem admonere, ne omni spiritui credamus, sed ut probemus spiritus utrum ex Deo sint, 1 Joan. 4, 1. At hic de fide, id est, de ipsâ falsorum prophetarum doctrinâ cognoscendâ agitur; et absurdum dictu est, doctrinam ex doctrinâ probari. Omnes igitur veteres auctores pro fructus opera intelligunt, quæ doctrinam naturâ suâ malam malâ, bonam bona consequuntur.

VERS. 18. — NON POTES. Quia videtur his verbis experientia quotidiana repugnare, dum multos ex malis bonos, aut ex bonis malos fieri videmus, multe quæsitæ sunt in hunc locum interpretationes. Quidam sic exposuerunt, arborem bonam, dum bona est, non posse malos; et arborem malam, dum est mala, non posse bonos fructus facere, ut Augustinus, Chrysostomus, auctor Imperfecti, et Beda in locis, quos paulo ante notavimus. Alii viderunt non satis hæc ratione veritati experientiaque satisfieri. Nam etsi bona arbor, id est, homo justus, manens bona non possit malos fructus facere, tamen mala manens mala bonos aliquos fructus facere potest. Nec enim sequenda illa opinio est, quomodo Tridentinum concilium nuper merito damnavit, omnia peccatorum, aut etiam infidelium opera esse peccata, quamvis maximum auctor D. Augustinus, lib. 4 contra Julianum, c. 5, et lib. 5 contra duas epistolas Pelagian., c. 5, et Prosperus, sentent. 106, habuisse videatur; et ex catholicis aliquando theologis suos habuerit defensores; ideòque dixerunt non posse arborem bonam, quatenus bona est, malos; nec arborem malam quatenus mala est, bonos fructus facere, quod et ego aliquando approbavi ac docui. Sed postea animadverti non posse hæc ratione arborem bonam, malamque cognosci, quod hic imprimis agitur. Quomodo ergo non potest arbor bona malos, neque mala bonos fructus facere? Ego quid sentiam, privatim dicam; quid probabilius sit, doctioribus judicandum relinquam. Non solum arbor mala potest aliquos bonos; sed et arbor bona et manens bona potest aliquos malos fructus facere. Arbor enim bona hoc loco, ut ante probavimus, non est vir bonus, sed vir fidelis, id est, non qui bonam voluntatem, sed qui veram fidem habet; posse autem, qui bonam habet fidem mala habere opera, non est hujus loci probare; sed et experientia, et ipsa de se fides docet. Non ergo dicitur arbor bona malos, aut mala bonos fructus facere non posse, quod omnino non possit; sed quod naturâ suâ non possit; et quod non semper bona malos, aut mala bonos facere soleat; sicut, c. 12, 54, cum paulo ante Christus dixisset: *Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum, aut arborem malam et fructum ejus malum;* addidit: *Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali?* Non enim significat omnino non posse. Nam scribe et Pharisæi, de quibus dicit c. 23, 2, 5: *Super cathedram Moysi sederunt scribæ et Pharisæi; omnia ergo, quæcumque dixerint vobis facite? secundum autem opera eorum nolite facere;* certè mali erant, quia mala faciebant; et bona loquebantur, quia quæ dicebant faciendi erant; sed tantum significat contra naturam fieri, et fieri non

solere. Naturâ enim suâ ex abundantia cordis os loquitur, Matthæi 12, 34; et: *Bonus homo de bono thesuro profert bona, vers. 35.* Objiciet aliquis: Si et bona arbor malos, et mala bonos fructus facere potest, quomodo docemur ex fructibus arborem dignoscere? Objiciam et ego idem, si Pharisæi, cum malos fructus facerent, bona tamen arbor, id est, non falsi prophetae, sed veri doctores erant, quomodo ex fructibus cognosci poterunt? Nam si auditores hanc Christi secuti regulam ex eorum moribus de doctrinâ judicassent, tanquam falsam rejecissent. Ergo respondeo Christum hoc loco non certum indicium, sed probabile tantum signum tradere voluisse; docereque non posse falsos prophetas, qui simulatione sanctitatis falsam doctrinam probant, dum se ita ovinâ pelle tegere, quin aliquando, qui sub eâ latet lupus, appareat. Non enim potest diu simulati veritatem imitari. Hoc in Calvinistis sumus experti; agni nati sunt, lupi moriantur. Mirum quam multi errores ex hæc bonâ et malâ arbore nati sint. Primum ille absurdissimus Manichæorum, alios homines naturâ bonos, qui nunquam mali; alios naturâ malos esse, qui nunquam boni esse possint, quem Hieronymus in Commentariis ad hunc locum, et Augustinus, lib. 1 contra Julianum, c. 5, et in disputatione secundâ contra Fortunatum, et lib. 1 contra Adversar. leg. et prophet., c. 22, multis sacrarum literarum exemplis refutat. Deinde ille Pelagianorum, qui ideò peccatum tollent originale, quod dicerent conjugium, quæ bona utique arbor est, non posse malos fructus facere, id est, peccatum originale generare, ut scribit Augustinus, lib. 2 de Nuptiis et Concep., c. 26, et ille alter eorumdem, liberum arbitrium quasi peccatum quandam in nobis esse, quæ possit ipsa per se, aut arborem bonam, id est, bonam voluntatem, aut arborem malam, id est, malam voluntatem generare. Auctor August., lib. 1 de Gratia Christi, c. 18. Quartus quorundam etiam ex Pelagianis, quantum Donatistarum potius heresi conveniebat; neque bonum sacerdotem malè, neque malum benè baptizare posse, sed similem esse baptizatori baptismum, quia non potest arbor bona malos, neque mala bonos fructus facere, ut refert Augustinus, lib. 5 contra lit. Petilian., c. 44. Noluerunt minis ingeniosi videri Calvinistæ: nam et ipsi huic cum Manichæis liberum tollunt arbitrium. Hoc etiam subtilitas, quod illi in utramque pariter partem; hi in bonum, non in malum tollunt; non videntes homines errore suo cæci, non solum malam arborem bonos, sed nec bonam malos fructus facere posse. Itaque si ad bonum, cum mali sumus, liberum propterea non habemus arbitrium, quia mala sumus arbor, et non potest arbor mala bonos fructus facere; neque ad malum, cum simus boni, liberum possumus arbitrium habere; quia bona sumus arbor, et non potest arbor bona malos fructus facere; neque illud considerantes, quod idem Christus dicit c. 12, 34: *Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum; aut facite arborem malam, et fructum ejus malum;* quasi in nostrâ utique sit potestate vel bonam, vel malam

arborem facere. Nec ergo tantum hinc colligitur, quantum Pelagiani; nec tam parum quam Calvinistae colligi volunt. Nam non solum in malum; sed etiam in bonum liberum habemus arbitrium, contra quam Calvinistae; et non aequaliter in utrumque, sed in malum satis forte, in bonum, nisi Dei gratia adjuvetur, infra, contra quam Pelagiani sentiebant. Alterum hinc Calviniani non minus absurdum errorem haurerunt; non posse operibus hominem justificari; sed justum declarari, atque cognosci, quia non fit arbor bona, quia facit fructus bonos; sed quia bona est, bonos fructus facit. Nam ut arborem fructu, ita bonam arborem bono fructu priorem esse necesse est. Nec arbor bona ex fructu bono, bona fit; sed bona esse cognoscitur. Valde sibi illi, cum hoc dicunt, placere solent; valde ego, cum audio, ridere soleo: et arguementum in illos, qui irrito contorserunt impetu, efficaci retorquere. Si iustus operibus non efficiatur iustus, sed declaratur, quia arbor bona non fit ex fructu bono bona, sed bona esse cognoscitur; ergo iniustus operibus non efficiatur iniustus, quia arbor mala non fit ex fructu malo mala, sed mala esse cognoscitur. Ita efficitur istorum argumentatione Adamum, qui bona à Deo arbor factus erat, peccare non potuisse, quia non potuit arbor bona malos fructus facere; et si peccavit, non fuisse tamen iniuste agendo factum iniustum: quia arbor ex malo fructu mala esse cognosci potest, mala fieri non potest. Ita homines improvidi foderunt ante faciem nostram foveam, et incidendum in eam. Nec intelligunt imperiti quod in nostris scholis etiam pueri doceant, quid inter naturales et morales causas intersit. Naturales enim non ex bono vel malo effectu bonæ, vel malæ fiunt; sed quia bonæ vel malæ sunt, bonum vel malum effectum habent. Morales verò non solum, quia bonæ vel malæ sunt, bene vel malè agunt, sed etiam, quia bonè, vel malè agunt, bonæ vel malæ fiunt. Nec enim tantum, quia temperantes sumus, vivimus temperanter; sed etiam temperanter vivendo, temperantes efficiuntur. Arbor causa naturalis est, propterea nec ex bono fructu bona, nec ex malo mala fit: sed quia bona vel mala est, bonum vel malum gignit fructum; homo moralis, propterea non solum, quia bonus vel malus est, bene vel malè agit, sed etiam quia bene vel malè agit, bonus vel malus fit. Neque requirendum est, ut omnibus in rebus arboris similitudo homini conveniat, sed in eà tantum, quæ de agebatur, et arborem ex fructu; et hominem ex moribus iudicari.

VERS. 21. — NON OMNIS, QUI DICIT MIHI. Quidam hæc omnibus à Christo dicta fuisse putant, quia Lucas, c. 6, 46, post illa verba: *Hypocrita, ejice prius trabem de oculo tuo; et, non est arbor bona, quæ facit fructum malum; et, bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus homo de malo thesauro profert mala, hæc adjungit, quid autem vocatis me, Domine, Domine, et non facitis quæ dico?* Melius Hilarius, et Hieronymus in Commentariis, et auctor Imperfecti, homil. 19,

VERS. 21. — NON OMNIS QUI DICIT, etc. Deus fructus ipsos, non folia tantum, opera; non verba exigit.

et Augustinus, lib. 2, de Serm. Domini, ad solos falsos prophetas referri dicunt, quia et generalis sententia est, et in omnibus malis christianis locum habet; tamen hic de solis falsis prophetis internocens agitur, qui non ex verbis, quamvis iudicandi summi semper in ore habeant, sed ex factis notandi sunt; quasi dicat, nolite credere omnibus qui dicunt mihi Domine, Domine; multi enim mihi dicunt, qui non intrabunt in regnum cælorum, quia falsi prophete sunt. Lucas ergo quid, non quibus, aut quæ ratione Christus dixisset, commemoravit, et quia concionem narrabat, concionatorum more per secundam personam loquentem inducit, *quid vocatis me Domine, Domine?* Fieri etiam potest ut his, aut scilicet diversis personis, et in diversam sententiam idem dixerit, et Matthæus, quod de falsis prophetis, Lucas, quod de presentibus auditoribus dixerat, recensuerit.

DOMINE, DOMINE. Hanc repetitionem non solum ex lingua Hebraice, ut quidam volunt, consuetudine adjectam puto, ut illam apud Jeremiam 7, 4, *templum Domini, templum Domini*; sed multo magis ad significandam consuetudinem, quasi dicat, non omnis qui dicere solet, non omnis qui dicitur mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum. Nam et apud Jeremiam geminatio illa, *templum Domini, templum Domini*, frequentem loquendi apud Judæos consuetudinem exprimit. Potest etiam hoc loco simulatum falsorum prophetarum in loquendo, vel orando affectum declarare. Solet enim vehementer affectus erumpentia verba geminare, ut infra c. 25, 11: *Domine, Domine, aperi nobis*. Quod autem dicunt falsi prophete: *Domine, Domine*, perique ad preces referunt; quod orantes Christum Dominum vocare soleant. Alii ad fidem, quasi idem sit vocare Christum Dominum, et credere, velique significare, non omnes qui fidem habent, salvos futuros, ut Hieronymus, Euthymius et Theophylactus interpretantur. Alii ad verba et consuetudinem eorum loquendi, quod de Christo ita loquantur, ut quasi in illum credant, Dominum appellant, ut auctor Imperfecti. Hoc probabilissimum. Jam enim docuimus agi hic de falsis prophetis, qui veram non habent, sed habere se simulant, fidem. Et quidem cum hæc scriberem, quidam ad me ex Calvinistis falsus propheta venit, qui nonquam aliter Christum inter loquendum, quam Christum Dominum nostrum appellabat, fecitque ut melius hunc locum intelligerem.

IN REGNUM COELORUM. Multi hæreticorum interpretes errant existimantes Ecclesiam hoc loco regnum cælorum appellari; quasi dicat, non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, in meâ Ecclesia censendus est, neque meus discipulus habendus. Multo prudenter omnes veteres auctores de beatâ vitâ intelligendum putaverunt. Nam, quamvis Ecclesia regnum autem cælorum appellatur, tamen cum dicitur, *intrare in regnum cælorum*, nunquam Ecclesia, sed vitâ semper beata significatur. Et hoc loco manifestum est agi de premio, quod non in Ecclesia, sed in cælo datur; quasi dicat: Non itur ad cælum verbis, sed factis.

Et ex versu sequenti de ultimo iudicio agi constat, cum alii in cælum admittendi, alii ab eo excludendi sunt. Multi dicent mihi in illâ die: *Domine, Domine, nomen in nomine tuo prophetavimus?*

SED QUI FACIT VOLUNTATEM PATRIS MEI. Videtur dicere debuisse, sed qui facit voluntatem meam; ipsum enim non patrem Dominum appellabant, et ejus voluntatem facere debebant, quem Dominum suum confitebantur, sicut dicit apud Lucam, c. 6, 46, *quid vocatis me, Domine, Domine, et non facitis quæ dico?* Respondent Chrys. et Theoph. hinc colligi eandem esse Patris et Filii voluntatem, cum Filii, ubi suam dicere debuit, pro suâ, Patris sui dixerit voluntatem. At si eadem erat utriusque; cur Patris potius quam suam dixit? Respondent quod id auditoribus gratius futurum esset; et minus sibi constaturum invidia. Aliam ego rationem adjungo, quod Patri ubique legislatoris personam tribuat; ipse verò se, quasi ejus legistat, gerat; ideoque esse in iis numeret, qui Patris sui voluntatem faciunt, ut c. 26, 42; Joan. 4, 34; et 5, 30; et 6, 58, propterea semper solet dicere voluntatem Patris mei, non meam, ut infra, c. 12, 50.

VERS. 22. — IN ILLA DIE, TERRIBILI ET CELEBRERRIMA, hanc enim vim habet pronomen demonstrativum *illâ*, quasi de die non aliis simili, sed certâ et singulari, et futuri iudicii famâ, metusque insigni sermo sit, ut infra, c. 24, 36; et Marc. 13, 32; Luc. 21, 34; 1 ad Thes. 5, 4, 2; ad Timot. 1, 12, 18; et 4, 8. Nominat autem illam diem, quia *in igne revelabitur, et uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit*, 1 Cor. 3, 13, et quia tunc *illuminabuntur abscondita tenebrarum, et manifestabuntur consilia cordium*, 1 Cor. 4, 5.

PROPHETAVIMUS. Incepto Calvinus interpretatur, *prophetavimus*, id est, docuimus. Nam ut demus id aliquando hoc verbum significare, sicut vers. 15, falsos doctores, falsos prophetas appellavit, tamen debuit animadvertere hic falsos illos prophetas allegare miracula, *nomen in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Prophetare igitur non est docere, sed futura prædicere. Hoc enim miraculum est, illud non est. Atque hanc vim habet illud: *In nomine tuo*, id est, virtute tuâ. Non enim in nomine Christi, sed Christum docere dicimur: prophetare autem non Christum, sed in nomine Christi.

VIRTUTES MULTAS. Miracula multiplicis generis, aut sæpe. Quod enim ante per partes, et distributè dixerat, nunc in genere concludit, quemadmodum si diceret, *nomen in nomine tuo prophetavimus, et demonia ejecimus, et alia multa fecimus miracula?* Existit ex hoc loco de miraculis questio, num etiam per malos fieri possint. Illud certum, cum duo miraculorum, alia vera, alia falsa, genera sint, falsa etiam per malos fieri posse. Nam Antichristum falsa editurum esse prodigia testatur, 2 Thes. 2, 9, D. Paulus. Et magos illos Pharaonis, quamvis verane an falsa miracula fe-

VERS. 22 ET 23. — IN NOMINE TEO, etc. Publicæ functiones in malis ministris vim habent et efficaciam, ac vera fides sine charitate esse potest; Aug.: *Non*

cerint disputetur, tamen manifestum est saltem falsa fecisse. De veris igitur, an per malos fieri possint questio est. Hic etiam adhibenda distinctio. Nam vera miracula per malos, aut eum mali sunt, aut antequam incipiant, aut postquam desinunt mali esse, fieri possunt. Antè, vel post fieri posse dubium non est. Nam Saulè antequam malus fieret, cum filius unius anni esset, prophetasse legitur, 1 Reg. 10, 10, 41, et Matthæus publicanus noster, postquam quam publicanus, id est, publicus peccator esse desiit; multa, ut ceteri apostoli, fecit miracula. De iis qui mali sunt, quamdiu mali sunt magis est dubium. Alia rursus adhibenda distinctio. Nam aut de malis, sed fidelibus, aut de malis et infidelibus qualis potest. De malis qui fidem habent, Scriptura docet vera eos miracula fecisse. Prophetavit enim Caiphas homo iniquus, quia pontifex erat anni illius. Fecit Judas miracula, dum in Christum credebatur, nam et potestatem cum aliis apostolis accepit, Matth. 10, 1, et cum aliis gloriatus est, quod sibi demonia subicerentur, Luc. 10, 17, et tamen fur erat, et locus habebat, Joan. 12, 6. Saul postquam ab eo Dominus discesserat, in cuneo prophetarum medius, ut ceteri prophetavit, 1 Reg. 19, 24. De iis qui fidem non habent, propterea quod miracula fide potissimum fiunt, non aut faciunt, quia id Scriptura testatur, sed an vera faciunt miracula, dubitari potest. Chrysost. hom. 23; Hieron., Euthym. et Theophylact. multis probant exemplis etiam per homines infideles vera miracula facta esse. Nam Baham falsus aliquin et infidelis propheta vera prædixit, Numer. 24, 17, et ex hoc ipso loco facile colligitur, falsos istos prophetas, de quibus loquitur Christus, vera miracula facturos, verè prophetasse, verè demonia ejecisse; nec enim responderet Christus mentiri eos; sed se eos, quamvis ista fecerint, non tradisse, et sententia postulat, ut Christus significet vera eos miracula facturos: non enim mirum esset, si illis, qui non vera, sed falsa miracula fecissent, responderet se non nosse eos, valde autem mirum, ut iis, qui vera fecerunt miracula, ita respondeat. Nec magnum esset, si moneret nos; ne falsa facientibus miracula crederemus; magnum omnino et admirabile, quod monest, ne falsis prophetis credamus vera etiam miracula facientibus; nec ex solis miraculis, sed etiam ex fructibus, id est, ex moribus ipsorum veros falsosque prophetas discernamus. Nullum ergo, dicit aliquis, ad probandam veram doctrinam ex veris miraculis argumentum sumi potest. Non sequitur omnino nullum, sed non omnino necessarium sumi posse. Scimus enim Christum ad confirmandam doctrinam suam potestatem facienti miracula apostolis tradidisse. Scimus vi miraculorum totum penè terrarum orbem ad fidem fuisse pertractum. Quod qui negant, ut disputat adversus Gentiles Augustinus, majus ipsi miracula tollendo miraculum faciunt. Incredible enim miraculum est totum orbem terre, id est, tot philosophos, tot sapientes viros, tam paucis apostolis, tam ergo cognosceret nisi eum qui operatur equitatem. CONFITENTOR, palam declarabo me eos pro meis agnoscerè.

imperitis, tam incredibilia humane rationi prædicantibus, sine illis miraculis credidisse, quam illa ipsa miracula, quæ per eos facta narrantur. Probabile igitur fidei argumentum est, quod ex miraculis sanitur, quia per fidem sapè, sine fide rarò admodum fieri solent. Et cum fiunt, non ad probandam eorum, qui faciunt; sed eorum, qui veram fidem habent, fieri solent. Nec enim Balaam futura prædicando suam ipsius; sed populi potius Dei, adversus quem conductus fuerat, fidem confirmavit; et ferè omnia miracula, quæ per hæreticos facta fuisse legimus, quæ paucissima sunt, huiusmodi esse constat; qualia ea, quæ in ecclesiasticis historiis, et apud Anastasium in questionibus Scripturæ recensentur. Est etiam argumentum à miraculis ductum; si non omni, unà saltem, aut duabus etiam ex partibus necessarium. Nam etsi non necessariò sequitur, eum qui miracula faciat, veram habere fidem; tamen necessariò sequitur, eam, in quâ frequentia et quasi ordinaria miracula fiant, veram esse Ecclesiam; quia etsi aliquando Deus per privatos extra Ecclesiam suam homines miracula fieri permittat, sicut et per asinum fecit Balaam, quæ in Ecclesiâ certè non erat, tamen nulli generaliter hominum societati, nisi Ecclesiæ suæ ordinariam faciendi miracula concessit potestatem. Magis etiam necessarium est, quod alteræ ex parte per negationem ducitur, in quâ miracula nulla fiant, eam veram Ecclesiam esse non posse, quia scimus Christum Ecclesiæ suæ potestatem ad faciendi miracula dedidisse. Itaque rectè hinc probare possumus Calvinistarum, Lutheranorum, Anabaptistarum, et cæterarum eorum, qui hodiè regnant, hæreticorum congregationes non veras Ecclesias, sed synagoga esse Satane, quia in nullâ earum unquam miraculum visum est. Obijciunt hoc loco Hieronymus et Aug. neminem posse dicere *Jesus, nisi in Spiritu sancto*, 1 Cor. 12, 3. Quomodo ergo possunt non solum dicere *Domine, Domine*, sed etiam nomine Christi miracula facere, qui Spiritum sanctum non habent? Respondent *dicere Jesus eo in loco non significare verbum dicere; sed factis; id est, Christum non solum fide confiteri, sed moribus etiam exprimere, quod manifestum est neminem sine Spiritu sancto facere posse.*

VERS. 23. — *ET TUNC*. In illâ die, de quâ dixerat verus præcedenti, coram omnibus hominibus, quando revelabuntur abscondita tenebrarum, quasi dicat usque ad illam diem patiar ac dissimulabo, et quasi paleas granis in arèa mixtas relinquam; tunc discernam, tunc ventilabo. Hieronymus, auctor Imperf. et Beda.

CONFITEBOR. Auctor Imperf. hom. 19, pro *ἁπολόγητον*, confitebor, videtur legisse, *ἑυχεται*, iurabo, quod benè admodum congruit. Jurare autem intelligit dicere: *Amen, amen dico vobis, nescio vos*, ut c. 23, 12. Alii interpretantur, *confitebor*, id est, publicè profitebor me eos non nosse, ut Hieronymus. videtur autem simulatè eorum confessioni veram suam confessionem opponere, quasi dicat illi me coram hominibus fidei confessi sunt; ego eos coram Patre meo verè confitebor, sed me eos minimè cognoscere; sicut è contra-

rio de iis qui verè eum sincerèque confitentur, dicit, c. 10, 52: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo.*

NUMQUAM NOVI VOS. Theophylact. me tum quidem, cum miracula faceretis. Omnes veteres auctores observaverunt, imprimisque Origenes, in c. 8, ad Rom., cognoscendi verbum hoc loco, aliisque similibus non cognitionem, sed affectum approbationemque significare, ut, *ego cognosco oves meas*, Joan. 10, 14; et: *Cognovit Dominus qui sunt ejus*, 2 Tim. 2, 19, et, *nescio vos*, Matth. 23, 12, et Luca 13, 25. Omnes enim Deus cognoscit, sed non omnes pro suis approbat. Sensus ergo multiplex hujus loci esse potest, aut, *numquam novi vos*, id est, nunquam vos pro meis habui, nunquam in predestinatorum numero posui, aut, *numquam pro veris habui prophetas*, quales vos esse simulabatis, quod videtur ad hunc locum ubi de dignoscendis falsis prophetis agitur, magis accommodatum. VERS. 24. — *OMNIS ERGO*. Disputaverat propriè de falsis prophetis, concludit generaliter de omnibus hominibus.

QUI AUDIT VERBA HÆC. Quidam ad ea referunt quæ supra tribus capitibus dicta sunt, ut auctor Imperf. Certius est generaliter de omnibus Christi verbis intelligere, itaque interpretor *verba hæc*, id est, huiusmodi, hæc et similia, aut hæc, id est, mea, quia illa, quæ ante dixerat, ipsius erant verba, et solet ex uno aliquando individuo totum genus significari.

QUI ÆDIFICAT. Ædificare est in Christum credere, 1 Cor. 3, 10. Hujus ædificii duplex esse dicit fundamentum, arenam et petram. Arenam vocat solum fidem operibus vacuum, vers. 26, et *omnis, qui audit verba hæc, et non facit ea, similis erit viro stolto, qui ædificavit domum suam super arenam*. Petram vocat bona opera, vers. 24: *Omnis ergo, qui audit verba hæc, et facit ea, assimilabitur viro sapienti qui ædificavit domum suam super petram*. Unde duo contra duos Calvinistarum errores colliguntur. Alterum, solum fidem ad salutem non satis esse; alterum, bona opera, quæ adjuncta sunt fidei, non solum justificare, et ad salutem plurimum valere, sed firmissimum etiam salutis nostræ esse fundamentum. Neque huic sententiæ illa contraria est, 1 Cor. 3, 11: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus*. Multi enim in eodem fundamento lapides sunt, summus et primus solus est Christus et præter illud fundamentum aliud nemo potest ponere. Super illum autem alia etiam sunt, quæ eo nituntur fundamenta; nam et apostoli et propheta fundamentum appellantur, sed ipso summo angulari lapide Christo Jesu, Ephes. 2, 20, et Apoc. 21, 14. Sic etiam fides et opera duo sunt fundamenta, utrumque etiam ac firmissimo fundamento nititur Christo. Sed sola fides arena super petram posita est, quæ quamvis constanter, quamvis inconcussa petra, faciliè per se ipsa dilabitur, et quidquid superædificatum est, in ruinam trahit; opera petra super petram, quæ nullâ pluvîâ, nullo vento, nullius impetu fluminis labefactatur. Pluviam autem, ventum, et flumen, nonnulli ita distinguunt,

quasi tribus rebus tres res aliæ significantur. Probabilis Christum tribus rebus, quibus potissimum adificia labefactari solent, eandem diem judicii, quasi terribilem quamdam tempestatem, describere voluisse, ut Psal. 49, 3: *Deus manifestè veniet, Deus noster et non silebit; ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida*. Docet ergo Christus eos, qui bona habuerint opera, firmiter in judicio staturos esse; alios quantumcumque fidem habuerint, causâ casuros. Non enim resurgunt impii in judicio, Hebr. *ἄβυσσος* non stabunt, sicut orator ille Latinus loquitur, cum in senatu pulcherrimè stareturus.

CAPUT VIII.

1. Cum autem descendisset de monte, secute sunt eum turba multe.

2. Et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare.

3. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo, mundare. Et confestim mundata est lepra ejus.

4. Et ait illi Jesus: Vide, nemini dixeris; sed vade, ostende te sacerdoti, et offer munus quod præcepit Moyses, in testimonium illis.

5. Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum centurio, rogans eum,

6. Et dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, et malè torquetur.

7. Et ait illi Jesus: Ego veniam, et curabo eum.

8. Et respondens centurio, ait: Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus.

9. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; et dico huic: Vade, et vadit; et alii: Veni, et venit; et servo meo: Fac hoc, et facit.

10. Audiens autem Jesus, miratus est, et sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.

11. Dico autem vobis quod multi ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac, et Jacob in regno celorum;

12. Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, et stridor dentium.

13. Et dixit Jesus centurioni: Vade, et sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illâ horâ.

14. Et cum venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, et febricitantem.

15. Et tetigit manum ejus, et dimisit eam febris, et surrexit, et ministrabat eis.

16. Vespere autem facta, obtulerunt ei multos clamoribus habentes; et ejiciebat spiritus verbo, et omnes malè habentes curavit:

17. Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit, et agrotationes nostras portavit.

18. Videns autem Jesus turbas multas circum se, jussit ire trans fretum.

19. Et accedens unus scriba, ait illi: Magister, sequar te quocumque ieris.

20. Et dixit ei Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinat.

21. Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine, permitte me primùm ire, et sepelire patrem meum.

2. Et voilà qu'un lépreux venant à lui l'adora, en lui disant: Seigneur, si vous voulez, vous pouvez me guérir.

3. Et Jésus étendant la main, le toucha, et lui dit: Je le veux, soyez guéri. Et à l'instant sa lepra fut guérie.

4. Et Jésus lui dit: Gardez-vous bien de parler de ceci à personne; mais allez-vous montrer au prêtre, et offrez le don prescrit par Moïse, afin que cela leur serve de témoignage.

5. Jésus étant entré dans Capharnaüm, un centurion vint à lui, le priant,

6. Et disant: Seigneur, mon serviteur est malade de paralysie dans ma maison, et il souffre extrêmement.

7. Et Jésus lui dit: J'irai et je le guérirai.

8. Mais le centurion lui répondit: Seigneur, je ne suis pas digne que vous entriez dans ma maison; mais dites seulement une parole, et mon serviteur sera guéri.

9. Car je suis un homme soumis aussi à d'autres, ayant des soldats sous moi; je dis à l'un: Allez, et il va; et à l'autre: Venez, et il vient; et à mon serviteur: Faites cela, et il le fait.

10. Jésus entendant ces paroles fut dans l'admiration, et dit à ceux qui le suivaient: Je vous le dis en vérité, je n'ai point trouvé une si grande foi dans Israël.

11. Aussi je vous déclare que plusieurs viendront d'Orient et d'Occident, et s'assoieront dans le royaume des cieux avec Abraham, Isaac et Jacob;

12. Mais que les enfants du royaume seront jetés dans les ténébres extérieures: c'est là qu'il y aura des pleurs et des grincements de dents.

13. Alors Jésus dit au centurion: Allez, et qu'il vous soit fait selon que vous avez cru. Et à l'heure même son serviteur fut guéri.

14. Jésus étant venu en la maison de Pierre vit sa belle-mère qui était au lit et qui avait la fièvre.

15. Et il lui toucha la main; et la fièvre la quitta, de manière que, s'étant levée, elle se mit à les servir.

16. Sur le soir on lui présenta plusieurs possédés; et d'une parole il chassait les malins esprits, et il guérit tous ceux qui étaient malades.

17. Afin que cette parole du prophète Isaïe fût accomplie: Il a pris lui-même nos infirmités, et il s'est chargé de nos maladies.

18. Or Jésus, se voyant environné d'une grande foule, donna ordre de passer à l'autre bord.

19. Et un scribe s'approchant lui dit: Maître, je vous suivrai en quelque lieu que vous alliez.

20. Et Jésus: Les renards ont leurs tanières, et les oiseaux du ciel ont leurs nids, mais le Fils de l'homme n'a pas où reposer sa tête.

21. Un autre de ses disciples lui dit: Seigneur, permettez-moi auparavant d'aller ensevelir mon père.